

справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Спираючись на правові позиції Верховного Суду [6] можна дійти висновку, що представництво інтересів учасника справи у малозначних справах може здійснюватися не лише адвокатом, а й іншим законним представником з наданням доказів суду щодо уповноваження такої особи на представництво інтересів учасника справи відповідно до вимог процесуального законодавства. Це є певною особливістю при здійсненні представництва у суді при розгляді малозначних господарських справ та виключенням із приписів норм Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
2. Господарський кодекс України. Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#top>.
3. Господарський процесуальний кодекс України. Закон України від 6.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.
4. Про третейські суди. Закон України від 11.05.2004 № 1701-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#top>.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 5.06.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#top>.
6. Постанови КГС ВС від 02.10.2018 у справі No 910/2915/18, від 25.06.2018 у справі No 927/5/18, від 01.06.2018 у справі No 904/7536/17, від 11.10.2018 у справі No 910/6435/18. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_2021_07_16.pdf

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ВЕРХОВЕНСТВА ЗАКОНУ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Цуварев Олексій Феліксович, аспірант 4
р.н. спеціальність 081 Право Харківський
національний педагогічний університет імені
Г.С. Сковороди

Коли мова іде про принципи побудови та життєдіяльності держави та суспільства, чітке розуміння явища та здатність окреслювати поняття є вкрай важливим.

В свою чергу спрощене сприйняття явища, особливо фундаментального, може привести к фатальним наслідкам.

Всім відомо, що Україна позиціонується Основним Законом правовою державою. Як зазначено у статті 8 Конституції України: *«В Україні визнається і діє принцип верховенства права»* [1].

Однак, чисельні опитування у суспільстві, визначають, що панівною думкою, стосовно визначення поняття «верховенство права» є така фраза: «все повинно бути відповідно до закону».

Якби мова йшла не про фундаментальне явище, можливо дане спрощення і не було б критичним. Однак, в даному випадку це призводить до абсолютно неправильного ідеологічного сприйняття.

Сократ дуже влучно зазначив: «Хто хоче зрушити світ, нехай зрушить себе».

Тому, давайте розглянемо давно відоме, та доволі дискусійне серед правників питання – співвідношення принципів верховенства права та верховенства закону.

Традиційно, одним з головних показників для розмежування цих принципів є їх дослідження в площині природної та позитивної доктрин права.

В цьому контексті, потрібно визнати значний вплив природної доктрини права на принцип верховенства права та позитивної доктрини права на принцип верховенства закону.

Петрова Л.В. зазначає, що «в основі всієї західної конструкції прав і свобод людини та громадянина лежить природно-правова доктрина з ідеєю існування певного незалежного від суспільства та держави комплексу основних прав і свобод» [2].

Пухтецька А.А. стверджує, що «основним джерелом права є не норми конституції, а природні права людини» [3, 74].

Так, «*lex naturalis*» – природне право, є правовою доктриною за якою фундаментальні права закладені в самій сутності людини, випливають із її людської природи й однакові для всіх.

Мова йде про такі категорії як право на життя, на справедливість, на рівність, повагу до людської гідності та честі.

Дані категорії сформувалися фактично в часи самоідентифікації людини людиною, а тому важливим для розуміння, є те, що принцип верховенства права не обмежується лише нормативними актами, котрі виникли пізніше, а включає і інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі та релігії, традиції, звичаї тощо.

Тобто, одразу зазначимо, що чисельна насиченість джерелами регулювання, такими як норми моралі та релігії, звичаї, традиції, звичайно нормативні акти – це перша, унікальна відмінність цього багатогранного явища – «верховенство права».

Другою характерною рисою є фундаментальна пов'язаність з принципом справедливості.

Кант вбачав у справедливості “цінність життя людей” та вважав справедливість основою співіснування людей [4, с. 350].

Скаун О.Ф. розглядає справедливість як морально-правову оцінку для усіх сфер життєдіяльності людини [4, с. 234].

Іванчук Н.В. вважає, що соціальна справедливість виражає основні права людини [5, с. 4].

Погоджуючися з цим, потрібно сприйняти, що право – це юридично закріплена справедливість, яка виражається у рівності та свободі. Справедливе право має забезпечувати права і свободи людини, враховуючи різні інтереси для досягнення злагодності у суспільстві.

Тож, це є другою, унікальною характеристикою, «верховенство права» – абсолютно відповідає ідеям справедливості.

Конституційним Судом України у рішенні від 2 листопада 2004 року по справі № 1-33/2004 з цього приводу зазначено наступне: «...Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчому та правозастосовному діяльності, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об’єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України» [6].

А чи можемо ми подібне зазначити про «законність», «верховенство закону»?

«*Dura lex, sed lex*» – латинська фраза, автором якої, найчастіше називають політика, філософа та оратора Римської республіки періоду переходу до тиранії – Цицерона.

Буквально фраза перекладається так: «Закон суворий, але це закон» або «Закон поганий, але це закон».

Практично, це означає, що якими б не були закони жорстокими, колізійними, неактуальними, застарілими або навіть несправедливими, якщо вони належним чином прийняті, то їх потрібно дотримуватися.

В сучасності, даний вислів є набагато більшим аніж просто фраза, він є фактичним виразом принципу «законності», «верховенства закону».

«Законність, – пише Петрова Л.В., – це кредо юридичного позитивізму. Вона вимагає строгого, точного, невинного виконання законів.» [2, с. 176].

Такий підхід, звичайно призводить до появи такого явища як «не правовий закон», акту, який не відповідає духу права.

Звичайно, ХХІ століття вносить свої корективи. Так, наприклад, вимога неухильного виконання законів, не поширюється на явно злочинні накази.

Стародавні римські юристи, з цього приводу зазначали, що у випадку розходжень між правом і законом питання потрібно вирішувати у відповідності з правом [7, 8].

Однак, ми розуміємо, що все те, що в нормальних умовах дозволяє поступово виправити всі законодавчі протиріччя, або хоча б дає на це надію, все це під час війни є як мінімум дуже повільним, а як максимум абсолютно неефективним.

Крім того, в будь-якому випадку, у разі прийняття «не правового закону» існує ризик можливості дискредитації ідеї права як справедливого уявлення людей про нього, і це є стратегічним ризиком у процесі побудови дієвого громадянського суспільства.

Таким чином, ми бачимо, що принципи «законності», «верховенства закону» по – перше, є обмеженим своєю замкнутістю виключно на нормативних актах, а по – друге, таке явище як «не правовий закон» викликає аргументовані побоювання щодо дискредитації ідеї права.

Повномасштабна воєнна агресія російської федерації проти України показала, що немає напівправди, особливо коли мова іде про ті явища, на яких базується ідея державотворення та розвитку громадянського суспільства, чим і є принцип «верховенства права».

Тому, важливо чітко усвідомити, прийняти та популяризувати наступне.

По – перше, принцип «законності», «верховенства закону» не є тотожним принципу «верховенства права», а лише є його складовою частиною, і лише тільки у тому випадку коли мова іде про «правовий закон», такий закон, який відповідає духу права і втілює справедливість.

По – друге, універсальність принципу «верховенство права» полягає в тому, що він звичайно включаючи в себе закон, лише ним не обмежується. У разі неможливості застосування закону, з причини відсутності, невідповідності, неефективності, є легітимна можливість застосувати інші орієнтирні джерела, такі як норми моралі та культури, звичаї, релігійні норми, в чому і полягає практична реалізація аналогії права.

По – третє, «верховенство права», як реалізатор невід’ємних прав і свобод людини, завжди базується та втілює справедливість.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Петрова Л.В. Фундаментальні проблеми методології права (філософсько-правовий дискурс): наук. моногр. / Л.В. Петрова. – Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 1998. – 505 с.
3. Пухтецька А.А. Верховенство права як засадничий принцип європейського адміністративного простору (за матеріалами

- зарубіжних дослідників) // Часопис Київського університету права. - 2006. - № 3. - С. 73-79.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: [підручник]; пер. з рос. Х.: Консум, 2006. 565 с.
 5. Іванчук Н.В. Взаємна відповідальність особи і держави в контексті розбудови сучасної української держави : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Н.В. Іванчук ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2007. – 19 с.
 6. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року по справі № 1-33/2004. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>.
 7. Селіванов В.М. Нетотожність права і закону (методологічний аспект) // Право України. - 2005. - № 5. - С. 7-11.